

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ

Кафедра кримінального процесу, криміналістики та експертології
Факультет № 6

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни

**«Особливості розслідування окремих видів кримінальних
правопорушень»**

освітньо-професійної програми другого (магістерського)
рівня освіти

262 Правоохоронна діяльність

за темою : ***«КРИМІНАЛІСТИЧНІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ***

РОЗЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК»

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол № 11 від 21 грудня 2023р.

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол № 12 від 20 грудня
2023р.

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол № 11 від 20 грудня 2023р.

Розглянуто на засіданні кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету протокол від 04.12.2023 року № 12.

Розробники:

Професор кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології,
факультету № 6, доктор юридичних наук, професор Корж В.П.

Рецензенти:

1. Професор кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук., професор Храмцов О.М.
2. Професор кафедри криміналістики та судової експертизи, факультету №1, доктор юридичних наук, професор Юхно О.О.

План лекції

1. Криміналістична характеристика крадіжок
2. Процесуальні особливості початкового етапу розслідування.
3. Типові слідчі ситуації, типові версії, планування розслідування.
4. Тактика окремих слідчих (розшукових) дій.
5. Організаційні і тактичні засади взаємодії слідчого з оперативними органами.
6. Використання спеціальних знань у розкритті і розслідуванні крадіжок.
7. Особливості розслідування кишенькових крадіжок.

Література:

1. Алексєєв О. О. Розслідування окремих видів злочинів. [текст] : навч. посіб. К. : «Центр учбової літератури», 2013. 278 с.
2. Криміналістика. Академічний курс: підручник / Т. В. Варфоломєєва, В. Г. Гончаренко, В. І. Бояров [та ін.]. К.: Юрінком Інтер, 2011. с. 678
3. Криміналістика: підручник / за заг. ред. В. В. Пяковського. Харків: Право, 2020. 752 с.
4. Корж В.П. Розслідування окремих видів злочинів-навчально-методичний посібник -Х.: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2012. 508с. (серія »Бібліотека криміналіста«).
5. Корж В.П. Огляд місця події: процесуальні підстави, особливості тактики, криміналістичні рекомендації: наук.-практ. Посіб. Для слідчих, прокурорів, поліцейських патрульної та кримінальної поліції. Харків: Золоті сторінки, 2017.-216 с. (серія» Бібліотека криміналіста«).
6. Корж В.П. Огляд місця події: процесуальні підстави, криміналістичні рекомендації, тактичні правила – 2-е видання . Науко-практичний посібник для слідчих, прокурорів, поліцейських патрульної та кримінальної поліції. Харків: 2019 224 с.. (серія» Бібліотека криміналіста«).
7. Негласні слідчі (розшукові) дії [Текст] : курс лекцій / [Никифорчук Д. Й., Ніколаюк С. І., Поливода В. В. та ін.] ; за заг. ред. Д. Й. Никифорчука. К. : Нац. акад. внутр. справ, 2012. 124 с.
8. Негласні слідчі (розшукові) дії та використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні : [навчально-практичний посібник] / С. С. Кудінов, Р. М. Шехавцов, О. М. Дроздов, С. О. Гриненко. Х. : «Оберіг», 2013. 344с.
9. Олішевський О. В. Організація розслідування злочинів в органах внутрішніх справ [криміналістичний аспект] : [моногр.] / Харків : 2011. 206 с.

Текст лекції .

Криміналістична характеристика злочинів – це доволі нова наукова категорія криміналістики, що посідає центральне місце в методиці розслідування окремих видів злочинів. Криміналістична характеристика – це результат наукового аналізу та узагальнення типових ознак певного виду або роду злочинів. Вона відображає злочин і складові його елементи. Крім криміналістичної характеристики злочинів, існують кримінально-правова, кримінально-процесуальна, кримінологічна характеристики.

Криміналістичною характеристикою назив система відомостей про криміналістично значущі ознаки злочинів цього виду, що відображає закономірні зв'язки між ними і слугує побудові та перевірці слідчих версій у розслідуванні злочинів. Її метою є оптимізація процесу розкриття і розслідування злочинів. Призначення криміналістичної характеристики полягає в тому, що вона сприяє:

- 1) розробленню окремих методик розслідування;
- 2) побудові типових програм і моделей розслідування злочинів;
- 3) визначенню напряму розслідування конкретного злочину.

Ця характеристика слугує слідчому своєрідною інформаційною базою, набором відомостей про цей вид злочинів.

Структура криміналістичної характеристики крадіжок передбачає наявність певних елементів. Основними елементами криміналістичної характеристики є сукупності ознак, що визначають:

1) Призначення криміналістичної характеристики полягає в тому, що вона сприяє: 1) розробленню окремих методик розслідування; 2) побудові типових програм і моделей розслідування злочинів; 3) визначенню напряму розслідування конкретного злочину. Ця характеристика слугує слідчому своєрідною інформаційною базою, набором відомостей про цей вид злочинів.

Структура криміналістичної характеристики злочинів передбачає наявність певних елементів. Основними елементами криміналістичної характеристики є сукупності ознак, що визначають: 1) спосіб злочину; 2) місце та обстановку; 3) час учинення злочину; 4) знаряддя і засоби; 5) предмет посягання; 6) особу потерпілого (жертви); 7) особу злочинця; 8) типові сліди злочину.

Не всі перелічені елементи працюють однаково в різних видах злочинів. Одні з них набувають першорядного значення, інші, навпаки, відходять на другий план, або навіть відсутні (наприклад, існують злочини, що не мають певного місця їх вчинення або в яких відсутня особа потерпілого).

Елементи криміналістичної характеристики злочинів взаємозалежні між собою. Вони мають кореляційні зв'язки (ймовірні залежності). За наявності одних ознак слідчий може припустити наявність інших (наприклад, за слідами, залишеними на місці події, можна припустити професійні навички злочинця, його вік, стать, наявність аномалій психіки та ін.). У цьому полягає значущість криміналістичної характеристики, її практична роль.

Кожний елемент криміналістичної характеристики злочинів має різний рівень залежностей з іншими елементами. Так, елемент характеристики "особа злочинця" може мати такі закономірні зв'язки: "потерпілий – злочинець", "сліди злочину – спосіб його вчинення – злочинець", "місце та обстановка злочину – злочинець", "час учинення злочину – злочинець" та ін.

Спосіб злочину основний структурний елемент криміналістичної характеристики. Спосіб – це образ дій злочинця, що виражається у певній системі операцій і прийомів. Спосіб злочину є збірним поняттям. Його структура охоплює: способи готування до злочинного діяння, способи його вчинення і способи приховування (маскування). Не завжди спосіб злочину має повну структуру. Існують злочини, що можуть відбуватися без попереднього підготування або не мають на меті наступне приховування події або слідів.

Під готуванням (підготовкою) до злочину розуміється підшукування або пристосування засобів чи знарядь, підшукування співучасників або змова на вчинення злочину, усунення перешкод, а також інше умисне створення умов для вчинення злочину (ст. 14 КК). Такі підготовчі дії ще не становлять безпосередньої небезпеки охоронюваним кримінальним законом громадським відносинам, вони створюють лише умови для можливого здійснення злочину. Це може стосуватися вербування співучасників, розроблення детального плану, придбання зброї, виготовлення злодійського інструмента, вивчення режиму дня і шляхів пересування жертви та ін.

Спосіб учинення злочину (*modus operandi system*) свідчить про те, як саме особа здійснює суспільно небезпечне діяння, які прийоми, методи і засоби вона

застосовує для цього. Спосіб учинення злочину характерний насамперед для злочинної дії як активної, вольової суспільно небезпечної поведінки особи. Способи вчинення злочинів повторюються. Злочинець діє в аналогічних умовах, він має соціальні і психологічні типові риси, використовує певні знаряддя і засоби злочину. Обрання способу вчинення злочину пов'язане з особливостями особи злочинця (стать, вік, судимість, наявність або відсутність злочинного досвіду тощо) і особливостями об'єкта злочинного посягання (віктимність жертви, відсутність охорони майна тощо).

Повторюваність способів учинення злочинів пов'язана з повторюваністю об'єктивних і суб'єктивних чинників, що їх визначають. Узагальнення слідчої практики дозволяє встановлювати типові способи вчинення різних видів злочинів.

У процесі злочинного діяння використання злочинцем певного способу його вчинення означає залишення характерного (типового) комплексу слідів. Дані про спосіб учинення злочину дають змогу повно встановити сліди, їх локалізацію, особливості механізму слідоутворення.

Учинення багатьох злочинів пов'язане з діями злочинця із приховування їх результату. Приховування злочинів є однією з форм протидії розслідуванню. За змістовною стороною приховування злочинів можна розділити на такі групи: приховування злочинів шляхом утаювання інформації шляхом знищення інформації (у тому числі слідів злочину); шляхом маскування інформації з метою змінення уявлення про спосіб учинення злочину, особу злочинця; шляхом фальсифікації інформації (створення неправдивих слідів та інших речових доказів, підробка документів тощо). До приховування злочину злочинці вдаються на різних його етапах

Крадіжка - таємне викрадення чужого майна. (ст. 185 КК)

Предмет крадіжки – матеріальні цінності, майно – речі матеріального світу. Перелічити все неможливо, тому що крадуть усе, що має яку-небудь цінність.

Одним із кваліфікованих видів крадіжок є крадіжка із приміщення. А, крім того, звичайні місця крадіжок: ринки, вокзали, транспортні засоби і т.д. Крадіжки бувають у транспортних засобах, із транспортних засобів і самих транспортних засобів.

. Типові способи крадіжок:

:1. крадіжка вчинена шляхом злому. Можуть бути зламані двері, вікна, стеля, стіни. Двері зламують шляхом вибивання, віджиму, домкратом і т.д. У всіх цих випадках злом супроводжується наступними руйнуваннями перешкод:

- вхідних дверей, замикаючих устроїв, віджиму або згинання ригеля врізного накладного замка, висвердлювання пружинного механізму врізного циліндрового замка, виривання, перепилювання або перекусування дужки замка і т.п.;
- виставляння, вирізання або видавлювання, розбиття шибок, злому створок віконної рами, кватирки або двері на лоджіях або балконах, виставляння, вирізання, перекусування встановлених у віконних прорізах ґрат;
- руйнування елементів конструкцій будинків, у тому числі стелі, стіни, підлоги, розбору цегельної кладки, вирізання металевих стінок у гаражах і інших перешкодах.

Крадіжка вчинена без злому. Через відкриті вікна, двері, кватирки, шляхом підбора або підробкаключа до замка, використання відмички, використанню заздалегідь викраденого в жертви одного з наявного комплексу ключів від вхідних дверей, вільному проходу через залишені потерпілим на якийсь час відкритими вхідні двері, лоджії, балкони, вікна або віконні кватирки.

У слідчій практиці є непоодинокі факти інсценування крадіжки. Проникнення злодія в житлі здійснюється на очах і навіть за згодою жертви під заздалегідь вигаданим і пригожим для жертви приводом. Після цього він виявляє місця зберігання цінностей і викрадає їх. Наприклад,- заходять люди із проханням попити води, пропонують мед купити за вигідною ціною. Механізм здійснення злочину у всіх випадках однаковий: одна людина відволікає увагу, другий протягом 2-3 мін оглядає всю квартиру. Знаючи психологію людей, їхню довірливість, типові місця зберігання цінностей, злочинці їх швидко знаходять і викрадають. Як можна кваліфікувати цей злочин? Відкрита крадіжка шляхом довіри при проникненні за згодою власників.

Без проникнення в приміщення. Це кишенькові крадіжки, крадіжки транспортних засобів, тобто те, що не попадає під категорію приміщення.

Це найбільш загальна система класифікації крадіжок по способу здійснення, у спеціальних роботах вона приводиться за більше детальною

градацією.

Дані про особу злочинця. Установлено, що 50% осіб, які скоюють крадіжки, це раніше засуджені. Умовно злодіїв розділяють на 3 категорії:

примітивні злочинці, які беруть те, що погано лежить;

кваліфіковані, мають певний досвід, навички, свій напрацьований спосіб здійснення крадіжок і його використовують;

професійні злодії.

У злочинному середовищі є свої правила, свої класифікації, хто гідний бути злодієм у законі, як він повинен поводитися й інша регламентація їхнього життя в злочинному середовищі, де існують свої правила й закони. Також серед злодіїв є більше диференційована спеціалізація по видах крадіжок, по певних видах злочину, наприклад: ведмежатники, щипачи, форточники, злодії на довірі та ін.

Дані про особу потерпілого. Є певні закономірності. 25% потерпілих знайомі зі злочинцем. У деяких випадках їх віктимне поводження провокує крадіжку, іноді це несвідомо робиться, двері в будинок не закрили, речі на вокзалі без догляду залишили або доручили за ними стежити незнайомим людям.

Час здійснення крадіжок. Залежить від способу. Квартирні крадіжки звичайно відбуваються в денний час. Крадіжки з гаражів — у нічний час. Крадіжки з дачних будиночків — у зимовий час. Кишенькові крадіжки — у години пік.

Типові сліди злочину залежать від способу здійснення крадіжок. До них відносяться сліди злочину, сліди розрізу на одязі, сліди рук, взуття та транспортних засобів. На місці злочину сліди залишають:

а) злочинець (сліди рук, рукавичок, взуття, зубів, вушних раковин, губ, крові, слини, інших виділень, губної помади, мікрочастинки одягу);

б) знаряддя злочину (сліди розрубів, віджиму, розпили, удару, свердління, розрізу, транспортних засобів і ін.).

Вивчення таких слідів показує, як злодій поведився на місці події, звідки проник і куди рухався після скоєння крадіжки. Всі сліди між собою пов'язані й відображають ознаки конкретного предмета або особи, а також механізм слідоутворення (характер дії, напрямок дії та інше).

На злочинці (тілі, одязі, взутті) і знаряддях, що використовувалися, також можуть залишатися сліди від злочинних дій (ушкодження, нашарування фарби,

грунту, металевих і дерев'яних ошукрок, волокон тканини, вовни свійських тварин і т.п.)

- У - яке майно викрадене, хто власник;
- який нанесений матеріальний збиток;

проц - хто скоїв крадіжку і характеристика цього злочинця: його вік, есі сімейний стан і ін. загальні дані, а також кваліфікуючи обставини, такі як розс вік, судимість. Якщо злочинців більше, то треба з'ясувати ролі кожного з лідув них;

ання - спосіб вчинення крадіжки. Попутно з'ясовуються прийоми краВ підготовки, приховання слідів і т.д.;

ході - особа, у якої виявилось викрадене майно після злочину.

огля - місце знаходження майна після здійснення крадіжки.

ду

місц .Типові ситуації початкового етапу розслідування

я Мала місце подія злочину і особа

події затримана з поличним

необ Мала місце подія злочину і особа не встановлена

хідн Крадіжки не було мало місце сумлінна омана заявника;

о Мало місце інсценування крадіжки для приховання інших, більше вста тяжких злочинів.

нови

ти:

- д

є,

коли,

за

яких

обст

авин

відбу

лася

краді

жка;

Огляд місця події.

Мета огляду місця події: в першу чергу - це виявлення слідів події злочину.

Що можна зробити зі слідами під час огляду? Яку інформацію з них можна отримати для проведення оперативних заходів для розкриття злочину? Це розглядалося в темі про спеціальні знання в тій частині, що стосувалася непроцесуальних форм їх використання. Експертиза на місці не проводиться, але потрібно швидко одержати відомості про тип знаряддя злочину, виді транспортного засобу, дані про ріст злочинця і т.д. Це називається попереднє дослідження слідів на місці події для визначення властивостей злочинця, використовуваних інструментах і знаряддях, транспортних засобах. По сліду пальця руки, наприклад, що можна визначити? Ріст, статура, а слідами злому - наявність професійних навичок у використанні інструментів, газозварювання і т.д.

Методи огляду місця події по крадіжках:

1. По спіралі від периферії до центра, тобто від входу в приміщення до центра.
2. По спіралі від центру до периферії. Якщо стоїть зламаний сейф, то від нього ведеться огляд до периферії меж місця події.

Важливо перед початком огляду визначити межі місця події. Це не обов'язково стіни приміщення. Часто до меж місця події входить і прилягла територія. У багатоповерховому будинку це сходовий майданчик, балкон, дах.

Допит потерпілого. У нього з'ясовується: що викрадено, ознаки цих предметів, якщо гроші, то в яких купюрах, а якщо предмети - ті їх індивідуальні характеристики. Потім слід уточнити: де вони зберігалися, хто про це знав. Якщо об'єкт охоронявся, то порядок охорони, хто охороняв. А також з'ясовується, що змінилося в обстановці місця події, чи є документи на викрадене майно. Якщо вони є, то впізнання можна не проводити. Якщо

зроблено крадіжку одягу, то треба уточнити, чи є до них приналежності: запасні гудзики, шматки тканини і що перебувало в кишенях. З'ясовують кого потерпілі підозрюють, хто міг зробити із сусідів, знайомих і т.д.

При допиті використовуються прийом деталізації показань, тобто опис ознак предметів повинен бути деталізованим.

Допит свідків – очевидців. З'ясувати:

- ознаки зовнішності осіб, яких вони бачили, як можливих злочинців;
- час, спосіб здійснення - якщо вони бачили елементи підготовки крадіжки або приховання її слідів.

Особистий обшук. При цьому можуть бути виявлені — викрадені речі, ключі, знаряддя злому. Як довести провину людини, яка скоїла крадіжку із квартири? Реальне їх розкриття близько 40% і в плані доведення по цьому виді крадіжок певні можливості у розпорядженні слідства є. А коли мова йде про кишенькові крадіжки, то там відсоток розкриття майже нульовий. Довести, навіть якщо кишенькового злодія відразу затримали, практично нічого неможливо. Його треба затримувати в момент крадіжки, причому так, щоб за руку схопити і щоб він не встиг з руки випустити гаманець. Цим займаються спеціальні підрозділи, вони знають всі хитрощі кишенькових злодіїв. Виявляти їх досить просто, тому що в них є характерні ознаки поведінки: людина йде, а в нього очі на рівні кишень, вони багаторазово з'являються на своїй “точці”, там, де є товкотнеча, потім пристроюються позаду до жертви. У транспорті зазвичай “працюють” 2-3 кишенькові злодії, один створює товчію, 2-й витягає гаманець і коли крадіжка вже відбулась, передає викрадене 3-му, тобто діє продумана система. На початку проведення операції оперативники за ними просто спостерігають, а коли рука вже в кишені, треба в цей момент і брати його. Це складно, тому що треба все ретельно зафіксувати, задокументувати, у присутності понять.

При необхідності може бути проведений **огляд**. Наприклад, свідок біля під'їзду побачив, як вийшла людина із сумками, а в нього татування на

руках. Якщо злодія затримали по гарячих слідах, то при його огляді фіксуються помітні прикмети, татуювання. Огляд проводиться для виявлення слідів злочину та прикмет, про які повідомляє свідок. А хто встановлює наявність у злодія особливих прикмет? Оперативні працівники, які проводять квартирні обходи.

Обшук у житлі за місцем проживання злочинця або в інших приміщеннях, які йому належать (наприклад, у підсобних приміщеннях, де можуть перебувають схованки, на дачах, у гаражах та ін.).

Ціль обшуку є виявлення:

- знаряддя здійснення крадіжки, предметів, інструментів, які могли використовуватися при зломі;
- викраденого майна або його частин. Наприклад, автомашини крадуть не тільки з метою продажу, але й для розукомплектації їх на запчастині;
- одягу, що по розмірі явно не підходить підозрюваному і членам його родини.
- предметів, які могли залишити сліди на місці події, а також предмети, на яких могли залишитися сліди з місця злочину.

Огляд речових доказів з метою:

- встановлення наявності особливих прикмет, про які могли повідомити потерпілі та свідки;
- виявлення слідів злочину: під час взаємодії оточуючою з матеріальною обстановкою на злочинці та його одязі можуть залишитися сліди фарби, штукатурки і інших нашарувань. Крім цього, у місцях зберігання грошей ставлять хімічні пастки, які при спрацьовуванні залишають на людях, які з ними стикаються, сліди помітного барвника, який погано змивається.

Призначення судових експертиз:

- дактилоскопічні експертизи. Для виключення власників, матеріально-відповідальних осіб і інших з ними що перебувають. Від них

відбирають зразки, тобто відбитки пальців. Якщо виявлені на місці події сліди залишені не цими особами, тоді вони зберігаються в картотеці нерозкритих злочинів;

- трасологічні експертизи слідів знарядь злочину для встановлення типу і виду знаряддя;
- експертиза замків для встановлення способу їх відкривання, для виявлення слідів відмичок і т.д.
- експертиза слідів застосування газозварювального різача інші.